УДК 339.13
JEL D 40, L 40, F 68

Лагутін В.Д., д.е.н., професор
Київський національний торговельно-економічний університет

ЕФЕКТИ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Проаналізовано ефекти реалізації конкурентної політики держави в Україні у контексті поглиблення європейської інтеграції. Досліджено сучасну практику формування і реалізації державної конкурентної політики, з'ясовано наявні у цій сфері проблеми, запропоновано шляхи їх вирішення. Проведений аналіз дозволив зробити ряд висновків і рекомендацій щодо забезпечення розвитку ефективної конкуренції і підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Ключові слова: *конкуренція, ефективна конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентна політика, ефекти конкурентної політики.*

Постановка проблеми. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки, підпорядкування конкурентної політики держави завданням формування стратегічних конкурентних переваг національних товаровиробників – важливий процес, який має бути об'єктивно притаманний сучасному етапу розвитку економіки України в умовах її європейської інтеграції. В Україні, де інтенсивно відбуваються процеси трансформації внутрішнього ринку, потреба у формуванні і реалізації ефективної конкурентної політики в умовах євроінтеграційних процесів зростає. Проте, досягнення позитивних ефектів реалізації конкурентної політики держави в Україні залишається проблемою, яка далека від задовільного вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш відомими у сфері дослідження проблем конкурентної політики є праці зарубіжних вчених В. Віскузі, Дж. Вернона, М. Мотта, Е. Мейсона, Б. Роджера; наукові роботи українських вчених З. Варналія, А. Герасименко, А. Ігнатюк, Т. Щербакової, Г. Филюк та інших. Наукові дослідження ефектів економічної політики держави в цілому, здійснені, зокрема, у працях В. Ойкена, М. Фрідмана, а також у наукових розробках В. Гейця, А. Гриценка, Ю. Кіндзерського, Е. Лібанової та інших учених.

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на достатньо велику кількість наукових праць, які присвячені конкуренції і конкурентній політиці держави, у науковій літературі відчувається дефіцит досліджень, що розкривають зокрема проблему ефектів державної політики у сфері конкуренції. Цю прогалину певної мірою заповнює ця стаття.

Метою статті є розкриття економічної сутності та визначення факторів досягнення позитивних ефектів конкурентної політики держави із врахуванням особливостей сучасної економіки нашої країни, нинішнього стану та перспектив європейської інтеграції.

Результати дослідження. Ефект конкурентної політики держави – це результат, наслідок певних державних дій і заходів в сфері економічної конкуренції. Отримання соціально-економічного ефекту (впливу) пов'язано із ефективністю державної політики. Ефективність конкурентної політики – це властивість політичних дій і рішень уряду, а також діяльності державного регулятора (антимонопольного відомства), що

відображає міру того, наскільки ці дії, рішення та поведінка призводять до бажаних наслідків. Варіації ефектів державної конкурентної політики можуть бути досить широкі – від негативних, пов'язаних як із об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками до позитивних ефектів, які відображають результати дієвого державного регулювання внутрішнього ринку.

Соціально-економічні ефекти державної конкурентної політики (позитивні, нейтральні і негативні; очікувані і неочікувані; для держави, суб'єктів підприємницької діяльності і споживачів; короткострокові, середньострокові та довгострокові тощо) – важливий об'єкт наукового аналізу, який мотивований реальними практичними викликами. Чому фактичний ефект конкурентної політики, що реалізується на основі правозастосування, на практиці часто-густо не співпадає із очікуваним результатом? Чому позитивні очікування від правозастосовчої діяльності антимонопольного відомства (у сферах запобігання та припинення зловживань монопольним становищем, контролю за концентрацією та узгодженими діями суб'єктів господарювання, захисту від недобросовісної конкуренції, впливу на діяльність суб'єктів природних монополій, усунення антиконкурентних дій органів державної влади та ін.) не справджуються? Які причини таких розбіжностей? Відповідність між очікуваними і отриманими ефектами відображає рівень результативності державної конкурентної політики. Реальний вплив на кінцеві результати (ефекти) реалізації конкурентної політики – важливий критерій діяльності ефективного антимонопольного відомства. Причинами низьких ефектів реалізації конкурентної політики в Україні є загальна неефективність системи державного управління, відсутність довіри до державних інститутів, слабка нормативно-правова база, корупція, обмежений доступ до ресурсів та ін.

Суттєві особливості процесу досягнення ефектів конкурентної політики пов'язані із переважанням у діяльності антимонопольних відомств заходів "ex-post" регулювання (реагування на порушення конкурентного законодавства, що вже відбулися на ринку) і обмежене застосування заходів "ex-ante" регулювання (попереджувального, превентивного впливу на ринкову поведінку суб'єктів підприємництва, які лише збираються або починають здійснювати антиконкурентні дії).

Зміст конкурентної політики держави та її ефекти визначаються характером розвитку національної економіки в цілому, об'єктивним станом конкурентного середовища внутрішнього ринку, інтенсивністю конкурентної боротьби на ринку, структурними передумовами конкуренції, рівнем конкурентних форм інституційної взаємодії між ринковими суб'єктами.

У національній економіці об'єктивно присутній специфічний взаємозв'язок "конкуренція – конкурентоспроможність – ефекти конкурентної політики", що закономірно узгоджує реалізацію сукупності завдань державного регулювання внутрішнього ринку. Якщо національна економіка перебуває в стані рецесії, це не сприяє здійсненню реформ на внутрішньому ринку і досягненню позитивних ефектів конкурентної політики. Ймовірність успіху конкурентної політики вища тоді, коли національна економіка перебуває у висхідному тренді.

Один з найголовніших ефектів конкурентної політики полягає в поліпшенні підприємницького середовища і умов ведення бізнесу, створенні обстановки довіри між державою та бізнесом, що в свою чергу й здатне закласти основу для успішного

проведення перетворень усього внутрішнього ринку. Важливо рухатися у двох напрямах — позитивні реформи внутрішнього ринку, з одного боку, і ефективна конкурентна політика — з іншого (але це не взаємовиключні дії). Нагадаємо підхід Л. Ерхарда: "Конкуренція і обумовлені нею підвищення продуктивності і сприяння прогресу повинні бути забезпечені державними заходами і відгороджені від будь-яких посягань" [1, С. 165].

Розвиток конкурентного середовища є важливою умовою для прогресу підприємництва, де основна увага приділяється конкурентоспроможності національної економіки, новим технологіям, інноваціям тощо. Державне сприяння підвищенню рівня конкурентоспроможності та інноваційності українського підприємництва має важливе значення для внутрішнього ринку (завдяки стимулюванню суб'єктів підприємницької діяльності до виробництва високотехнологічних товарів, надання якісних послуг, впровадження інновацій), а також для виходу вітчизняних товаровиробників на європейський ринок, сприяючи суб'єктам господарювання в отриманні доступу до потенційних можливостей, що їх відкривають Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами (далі – Угода про асоціацію) та Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі – (ПВЗВТ).

Для досягнення вагомих позитивних ефектів реалізації конкурентної політики в Україні особливе значення мають стандарти конкурентної політики та управління в сфері економічної конкуренції ЄС. Єдиний європейський ринок базується на так званих чотирьох свободах: вільному пересуванні осіб, товарів, послуг та капіталу в межах країн-членів. Україна взяла на себе зобов'язання наблизити законодавство у пріоритетних сферах соціально-економічного розвитку до законодавства ЄС, і зокрема в сфері економічної конкуренції. Досягнення належного рівня узгодженості українського законодавства із правовими нормами ЄС є ключовим елементом успішної євроінтеграції України.

Загальні засади узгодження національних та європейських підходів конкурентної політики зафіксовано в Угоді про асоціацію (Глава 10 «Конкуренція»), де визначено важливість вільної та неспотвореної конкуренції у торговельних відносинах. Сторони Угоди про асоціацію визначили, що антиконкурентні господарські практики та операції потенційно можуть спотворити належне функціонування ринків та загалом зменшити позитивні наслідки лібералізації торгівлі. Значну увагу в Угоді про асоціацію приділено питанням, пов'язаним із наданням державної допомоги (ч. 2 гл. 10), на узгодження яких визначено п'ятирічний термін. Основними принципами у даному зв'язку проголошено подолання загроз конкуренції та прозорість [2].

Більша частина положень Угоди про асоціацію набрала чинності в листопаді 2014 р., положення про ПВЗВТ (розділ IV Угоди) - з січня 2016 р., а в повній мірі угода вступила в силу з 01.09.2017 р. Угода про асоціацію передбачає лібералізацію торгівлі і запровадження процесу широкомасштабної адаптації законодавства, що буде сприяти подальшій економічній інтеграції до внутрішнього ринку ЄС, як це передбачено після завершення перехідного періоду. Угода про асоціацію передбачає верховенство права як одного із найважливіших елементів, зобов'язуючи Україну провести масштабну реформу судової системи і правоохоронних органів та посилити боротьбу з корупцією.

ПВЗВТ з ЄС створює нові можливості для розвитку експортного потенціалу українського підприємництва шляхом забезпечення безмитних і низьких нетарифних бар'єрів до спільного ринку ЄС з понад 500 млн. споживачів. Важливо щоб все більша частка суб'єктів вітчизняного підприємництва могла реально скористатися преференційним доступом на ринки ЄС.

ПВЗВТ сприятиме створенню більш ефективного конкурентного середовища для провадження підприємницької діяльності всередині країни. Приведення законодавства у сфері конкуренції та конкурентної інституційної структури у відповідність з європейськими стандартами та практикою обумовлюватиме зниження рівня монополізації економіки та стимулюватиме розвиток малого і середнього підприємництва. Відповідно до Угоди про асоціацію повинно бути налагоджено тісне співробітництво між сторонами з метою покращення умов для провадження підприємницької діяльності, зокрема малими та середніми підприємствами (ст. 378), з урахуванням принципів Європейської хартії малих підприємств від 19.06.2000 р. Важливими є європейські стандарти захисту прав інтелектуальної власності, що стимулюватиме інновації та ефективну конкуренцію.

Завдання виходу на європейські ринки, безумовно, загострює проблему вжиття державних заходів для істотного підвищення конкурентоспроможності економіки та досягнення належних ефектів реалізації конкурентної політики. На розвиток конкуренції та рівень конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності в Україні негативно впливають надмірне регулювання, незахищеність прав власності, рейдерство, неефективні податкова й банківська системи тощо. Це істотно затрудняє перспективи діяльності українських товаровиробників на ринках країн-членів ЄС.

Отже, вже не можна применшувати значущість фундаментальних змін, продиктованих новими для нашої економіки євроінтеграціними викликами. У міру розгортання євроінтеграційних процесів українським товаровиробникам доведеться конкурувати не стільки між собою, скільки з більш ефективними європейськими конкурентами, в т.ч. й на внутрішнього ринку України. Негативні ефекти можуть проявитися тут, насамперед, в тому, що значна частка українського ринку буде зайнята іноземними конкурентами, їхньою продукцією та послугами. За умов євроінтеграційних процесів українські суб'єкти господарювання повинні постійно вдосконалюватися. Ефективність діяльності вітчизняних товаровиробників повинна бути така, щоб задовольняти потреби споживачів і на рівних конкурувати з іноземними компаніями як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Особливої уваги набуває залучення суб'єктів вітчизняного підприємництва до глобальних (насамперед, європейських) ланцюгів доданої вартості[1] шляхом заохочення розвитку ділових контактів і промислових кластерів. В сучасних умовах посилюється конкуренція за входження у глобальні ланцюги створення доданої вартості. Процес виробництва кінцевого продукту подрібнюється на все більш вузькі бізнес-функції і розосереджується за різними територіями у вигляді ланок глобальних

[1] Поняття "вартісного ланцюжка" було запропоновано М. Портером у ході аналізу конкурентних стратегій компаній [3]. В подальшому у зв'язку із глобалізацією, глобальною фрагментацією процесу виробництва і розвитком мережевих зв'язків в економічній літературі почались ґрунтовні розробки нового поняття – "глобальний вартісний ланцюжок". Ці розробки беруть початок в працях Г. Джерефі [4;5].

вартісних ланцюжків. Залученість у глобальні ланцюжки є необхідним засобом виходу вітчизняних суб'єктів господарювання на європейські експортні ринки. Питання вбудовування національних підприємств у такі ланцюжки стає важливим викликом для сучасної економіки України.

Міжнародні компанії прагнуть розміщати окремі ланки глобальних ланцюгів таким чином, щоб знижувати загальний рівень витрат і створювати продукти з найбільшою доданою вартістю. На жаль, максимум на що можуть сьогодні претендувати українські підприємства – це на використання такої найпростішої конкурентної переваги як дешева робоча сила. Типовим прикладом тут є аутсорсинг в автомобільній промисловості, зокрема створення складальних (конвеєрних) хабів в регіонах з дешевою робочою силою. Однак, внаслідок цього на таких виробництвах створюється і мала частка доданої вартості, тоді як основна частка вартості продукту формується у сферах досліджень і розробки, дизайну продукту, збуту і сервісної підтримки кінцевого споживача.

Для підвищення національної конкурентоспроможності необхідним є піднесення національних підприємств на більш високі стадії глобальних вартісних ланцюгів (інтеграція в ланцюжки із більшою доданою вартістю).

В основу сучасної державної конкурентної політики в Україні не може не бути покладена теорія ефективної конкуренції, що була розроблена Дж. М. Кларком ще у 1940 р., і яка по суті поєднувала неокласичний мікроекономічний підхід із кейнсіанським макроекономічним аналізом [6;7]. Йшлося про досягнення такого рівня конкуренції в кожній галузі і економіці в цілому, який би відповідав потребам економічного зростання, збалансованості національного господарства і підвищення економічної ефективності. Держава втручається в ринковий механізм з метою досягнення ефективної конкуренції.

Історично у розвинених європейських країнах конкурентне середовище формувалося від початку за підтримки держави, яка розуміла, що від ефективності конкуренції залежить успіх соціально-економічного розвитку Європи. Центральним пунктом було державне сприяння розвитку ринкових інститутів і підвищення ефективності товарних ринків. Для сучасних умов – це державна підтримка інформаційної економіки, сфери послуг та високотехнологічного інноваційного товарного виробництва. Щодо України, то у сучасній вітчизняній економіці переважає не економічне, а адміністративне регулювання ринково-конкурентних відносин. Це пов'язано з надмірно широкою регуляторною роллю держави.

В економіці України нині досить гостро проявились тенденції до монополістичної деформації інституту конкурентоспроможності, що істотно знижує рівень ефективної конкуренції, по суті, на усіх товарних ринках. Складність полягає в тому, що процес монополізації на українському адміністративному ринку внаслідок різноманітних політичних маніпуляцій виводиться за межі чисто ринкових процесів, а отже не виявляється шляхом звичайного мікроекономічного аналізу. Методика виявлення монополізації, яку застосовує АМК України (Методика визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку, затверджена розпорядженням АМКУ ще від 05.03.2002 р.)[8] сьогодні морально застаріла і не дозволяє оцінити реальний стан панування монополії на ринку. Крім того регулярна

практика тінізації доходів монополій і олігархічних структур, приховує реальний стан ринково-конкурентних відносин.

Негативні ефекти реалізації конкурентної політики обумовлюють відсутність належної конкуренції і високий рівень монополізації, що прямо і безпосередньо позначається на підприємницькому середовищі в Україні, для якого характерні: низька якість продукції за її високої собівартості, низька продуктивність праці, проблеми тінізації, недобросовісність у комерційних відносинах, масове порушення прав споживачів та ін. Кардинально не змінила ситуації у конкурентному середовищі державна політика дерегуляції. Бізнес-клімат залишається несприятливим, а довіра потенційних інвесторів — низькою. Без кардинального поліпшення захисту прав власності й бізнес-клімату не можна побудувати платформу для динамічного економічного розвитку країни і ефективної реалізації конкурентної політики.

Важливим структурним показником стану конкуренції на товарному ринку є кількість підприємств (суб'єктів підприємництва) та їх концентрація. Йдеться, насамперед, про таку структурну характеристику внутрішнього ринку як співвідношення великих, середніх і малих суб'єктів підприємницької діяльності. В Україні кількість суб'єктів малого підприємництва (з урахуванням суб'єктів мікропідприєництва) у 2015 р. становила 99,19%, що більше ніж в країнах ЄС – 98,80% (у Німеччині – 97,04%), середнього підприємництва – 0,79%, а великого підприємництва – 0,02% (значно менше, ніж в країнах ЄС – 0,20% і Німеччині – 0,48%). Європейський досвід показує, що національна економіка успішно розвивається, якщо частка великих компаній, які реалізують ефект економії на масштабі, поєднується із значною часткою середніх і малих фірм, які гнучко впроваджують нові ідеї і можливості [9]. Щодо кількості зайнятих працівників, то фактична ситуація інша: рівень концентрації виробництва в Європі вищий ніж в Україні – у великих компаніях в країнах ЄС зосереджено 33,10% (у Німеччині – 37,23%), а в Україні – 20,89%; на малих підприємствах – в Україні – 46,93%, а в країнах ЄС – 49,60% працівників. Щодо виробленої доданої вартості (за витратами виробництва), то в Україні на суб'єктів великого підприємництва приходилося 41,01% усієї доданої вартості, в країнах ЄС – 42,20%, у Німеччині – 46,86%, а у Польщі – 47,68%. Істотні відмінності в обсязі виробленої доданої вартості мають місце у суб'єктах малого підприємництва: в Україні лише – 19,59%, тоді як за країнами ЄС – 39,30% [10].

У березні 2017 р. Україна ратифікувала Угоду про участь України у програмі ЄС "Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу (COSME) (2014-2020)", що, зокрема, дає можливість суб'єктам малого і середнього підприємництва, більш активно долучатись до Європейської мережі підприємств. Ця програма на 2017 р. складається із 22 підпрограм, які класифіковано за трьома напрямами: полегшення виходу на зовнішній ринок; поліпшення умов для конкурентоспроможності; формування культури провадження підприємницької діяльності. На жаль, поки, що в Україні досить значна кількість малих підприємств має мало спільного із європейським малим бізнесом, адже більшість з них – це або самозайняті "базарні" торговці, або "фейкові" структури великих компаній, що створені для оптимізації сплати податків.

Ефекти конкурентної політики визначаються об'єктивними трендами трансформації ринково-конкурентних відносин. Конкуренція, як й внутрішній ринок в цілому, інтенсивно ускладнюється, набуваючи нового змісту і проявляючись через нові більш

складні форми. Розвиток конкуренції і конкурентних відносин визначається складною та суперечливою взаємозалежністю процесів саморозвитку ринку та його державного регулювання, домінантністю (в остаточному підсумку) принципів ринкового саморозвитку.

Взаємозалежність "монополія – ринкова влада – олігархія" повинна перетворитись в українській економіці на нову суспільно-економічну структуру "конкуренція – інновації – конкурентоспроможність – стабільність". Йдеться про логіку перспективи розвитку національної економіки. Перетворення ефективної конкуренції на основну домінантну розвитку внутрішнього ринку визначає специфіку принципових змін у змісті ринково-конкурентних відносин. На перший план все більше виходить проблема конкурентної самодостатності ринкових суб'єктів, як їх спроможності забезпечувати оптимальні параметри діяльності на ринку на основі власних конкурентних досягнень. В нових умовах також ускладнюється і поглиблюється соціально-економічний зміст конкурентоспроможності. Йдеться про посилення взаємної кореляції конкуренції і конкурентоспроможності, їхню зростаючу значущість в якісних економічних перетвореннях, формуванні нової моделі ринку. У конкурентів на внутрішньому ринку розширюються зони вибору, а отже, і й простір для стратегічних комунікацій.

В інноваційній сфері ефективна конкуренція створює своєрідні точки біфуркації, де оптимальним чином поєднується конкурентна боротьба і стратегічна взаємодія учасників. Формується відкритий тип стратегічної взаємодії між постачальником і замовниками. П. Марш, аналізуючи вільні асоціації і взаємопов'язане виробництво як специфічні складові нової промислової революції, характеризує відкритий тип взаємодій на прикладі електронної промисловості. Постачальник, який винайшов новий спосіб виробництва плат або розміщення на них компонентів, виграє від вільного використання цих технологій, постачаючи товари і послуги усім компаніям у своїй мережі поставок. Тим самим взаємозв'язок інновації і конкуренції (своєрідна "інноваційна конкуренція") розриває вузькі межі приватної власності і так званої патентної монополії [11,С.149-155].

В інноваційних точках біфуркації постійно формуються (і так само постійно зникають, уступаючи місце новим фірмам) так звані "приховані чемпіони" (за Г. Сімоном) – компанії, які раніше були невідомими, але швидко і неочікувано здобули вагомі конкурентні переваги і виграші [12].

В Україні необхідно істотно посилити ефекти конкурентної політики, особливо щодо обґрунтованості/необґрунтованості конкурентних переваг суб'єктів природних монополій і олігархічних фінансово-промислових структур. Кланово-олігархічна модель вітчизняної економіки зумовлює певний ступінь її закритості щодо впливу євроінтеграційних чинників. Олігархічність вітчизняних фінансово-промислових груп (ФПГ) породжує їх непрозорість і неефективність порівняно із аналогічними європейськими компаніями. Успішність українських ФПГ можлива лише в умовах монополії та підтримки державних органів влади. Без цього ФПГ не здатні конкурувати на міжнародних ринках і створювати інноваційний продукт на експорт.

Олігархічна модель економіки ґрунтується на створенні державних преференційних умов для випереджаючого розвитку великого бізнесу, при цьому втрати державного бюджету компенсуються за рахунок посилення фіскального навантаження на дрібний та середній бізнес. Такі державні преференції можуть формуватися лише на основі

поширення системної корупції. В сучасних умовах боротьба з корупцією стає вирішальним чинником для майбутнього посилення євроінтеграції України.

Сьогодні все більш важливим завданням, хоча воно і не завжди чітко формулюється, є досягнення ефектів конкурентної політики для кінцевих споживачів, захист їх прав. У цьому плані з метою сприяння реалізації інтересів споживачів на ринку потребує особливої уваги імплементація європейських стандартів для промислових, сільськогосподарських і харчових продуктів. У результаті неправильного розуміння сутності вдосконалення системи сертифікації і стандартизації, їхнє впровадження в Україні нині проводять, як правило, формально, часто тільки імітуючи вдосконалення. Крім того, технічні регламенти навіть якщо вони гармонізовані з європейськими, ще не гарантують повноцінного захисту прав споживачів на внутрішньому ринку, адже вони установлюють лише мінімальні для цього вимоги.

Слід розуміти, також, що наближення законодавства України до законодавства та стандартів ЄС у сфері якості та безпечності харчової та нехарчової продукції, охорони праці, охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки потребує більших фінансових ресурсів для суб'єктів підприємництва через необхідність додаткових витрат на приведення їх діяльності у відповідність із стандартами ЄС. Фінансові інтереси суб'єктів підприємництва при цьому входять у суперечність із соціальними інтересами кінцевих споживачів.

На ефективному ринку конкуренція за споживачів спонукає суб'єктів підприємницької діяльності постійно та системно вдосконалюватися, щоб не бути витісненими з ринку. Конкурентоспроможність товаровиробника у цих умовах, насамперед, визначається рівнем задоволення попиту споживачів, соціально відповідальним ставленням до них.

Ефекти реалізації державної конкурентної політики у контексті розвитку ефективної конкуренції визначаються в Україні наявними ресурсами й управлінським мистецтвом державної влади і Антимонопольного комітету (АМК) використовувати в національних інтересах підписану країною Угоду про асоціацію із ЄС.

Мета діяльності АМК України за роки з моменту його утворення поступово трансформується від чисто антимонопольних дій і лише захисту конкуренції до корекції конкурентного середовища і сприяння розвиткові конкурентних відносин. Важливим сьогодні є завдання – зосередитися на підвищенні ефективності правозастосування конкурентного законодавства на основі кращих європейських практик. Йдеться, насамперед, про забезпечення значущості і відповідних повноважень АМК України як противаги олігархічно-монопольному диктату, політико-економічному тиску корупційних сил, кримінальним формам вирішення суперечок у конкурентній боротьбі.

АМК України постійно стикається із серйозними проблемами у своїй діяльності у сфері публічних закупівель. Як відомо ще Законом України "Про здійснення державних закупівель" від 10.04.2014 р. № 1197-VII (втратив чинність 01.08.2016), на АМКУ України було покладено функції органу оскарження у сфері державних закупівель. Новий Закон України "Про публічні закупівлі" від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII, який відповідає директивам ЄС, підтвердив цю функцію.

Починаючи з квітня 2016 р. всі центральні органи виконавчої влади та державні підприємства проводять електронні закупівлі через систему "Прозоро", інші замовники,

у тому числі органи місцевого самоврядування, - з серпня 2016 р. Однак у сфері публічних закупівель в Україні, незважаючи на використання системи "Прозоро" залишається дуже багато антиконкурентних дій учасників. Забезпечення позитивних ефектів реалізації конкурентної політики у сфері публічних закупівель вимагає, насамперед, встановлення в ході конкурсних торгів дійсно конкурентних вимог, недопущення дискримінаційного підходу до розгляду та оцінки пропозицій конкурсних торгів учасників процедур публічних закупівель та ін.

Несистемно і дуже повільно в Україні відбувається процес розвитку конкуренції. Так і не була прийнята довгострокова Загальнодержавна програма розвитку конкуренції, яка б включала загальносистемні заходи щодо підтримки конкуренції у національній економіці. Відсутні відповідні програми як стандарти розвитку конкуренції в регіонах України. Вагомими і різноманітними є бар'єри для ефективної конкуренції – наявність картелів, вертикальних і горизонтальних обмежень на галузевих ринках, адміністративні бар'єри. Забезпечення сприятливого середовища для розвитку ефективної конкуренції значною мірою залежить від єдності і системності функціональної діяльності усіх органів законодавчої і виконавчої влади, а також професійних асоціацій на галузевих ринках.

Нинішня ситуація в економіці України така складна, що не передбачає настання безумовно позитивних ефектів реалізації державної конкурентної політики. Вихід на траєкторію формування засад ефективної конкуренції можливий лише у разі комбінації у оптимальних пропорціях інституційних і структурних інструментів сучасної конкурентної політики. Інструментарій і методи конкурентної політики мають змінюватися в міру реалізації державних соціально-економічних реформ.

Висновки. У системі позитивних ефектів конкурентної політики держави визначальну роль відіграють: забезпечення належної конкурентоспроможності національної економіки, формування ефективного конкурентного середовища підприємницької діяльності, захист прав кінцевих споживачів від недобросовісної конкуренції. Важливим ефектом є формування стратегічних конкурентних переваг національних підприємств, виходячи із необхідності досягнення цілісності та стабільного розвитку внутрішнього ринку. На сучасному етапі розвитку економіки України найсуттєвішими факторами негативних ефектів реалізації конкурентної політики є нестабільність політичної та економічної ситуації в країні, високий рівень корупції, надмірна олігархізація вітчизняної економіки. Формування політико-економічних, структурних та інституційних передумов для досягнення високих позитивних ефектів реалізації конкурентної політики держави повинно бути системним і пов'язаним із заходами щодо забезпечення скоординованих інтеграційних дій усіх державних органів влади.

Перспективи подальших досліджень. Підсумки проведеного аналізу, висновки і рекомендації, які отримані у ході дослідження, можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях, зокрема з проблем підвищення ефективності управління в сфері економічної конкуренції, координації конкурентної, промислової та інноваційної політики держави.

Література.

1. Эрхард Л. Благосостояние для всех: Репринт. воспроизведение / Л. Эрхард. – М.: Начала – Пресс, 1991. – 336 с.
2.Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
3. Porter M.E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance/ M.E. Porter. – New York: Free Press, 1985. – 569 p.
4. Gereffi G. et al. Globalisation, Value Chains and Development / G. Gereffi // IDS Bulletin. - 2001. - Vol. 32. No. 3. - P. 1-8.
5. Gereffi G. Global Value Chains in a Post-Washington Consensus World / G. Gereffi // Review of International Political Economy. - 2014. - Vol. 21. No. 1. - P. 9-37.
6. Clark J.M. Toward a concept of workable competition / J.M. Clark // The American Economic Review. – 1940. – Vol. 30. June. – 241 p.
7. Clark J.M. Competition as a dynamic process / J.M. Clark . – Wash. , 1961. - 450 p.
8. Методика визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку, затверджена розпорядженням АМК України від 05.03.2002 р. №49-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133440&schema=main
9. Albiol-Sanchez J., van Stel A. Investigating the impact of small versus large firms on economic performance of countriesand industries. In: D. Bogenhold, J. Bonnet, M. Dejardin, D.G. Perez de Lema (eds.). Contemporary entrepreneurship: Multidisciplinary perspectives on innovation and growth. - Switzerland: Springer International Publishing, 2016. - P. 51-73.
10. Показники діяльності суб'єктів господарювання в Європейському Союзі та Україні наведено за: Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05. 2017 р. .№ 504 – р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80.
11. Марш П. Новая промышленная революция. Потребители, глобализация и конец массового производства / П. Марш. – М.: Изд-во Института Гайдара, 2015. – 420 с.
12. Simon H. Hidden Champions of the 21st Century: Success Strategies of Unknown World Market Leaders / H. Simon . – New York: Springer. 2009. - 158 p.

References.

1. Érkhard L. Blahosostoyanye dlya vsikh: Reprynt. vosproyzvodstvo / L. Érkhard. - M .: Nachala - Pres, 1991. - 336 s.
2. Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeys kym Soyuzom, Yevropeys kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
3. Porter M.E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance / M.E. Porter. – New York: Free Press, 1985. – 569 p.
4. Gereffi G. et al. Globalisation, Value Chains and Development / G. Gereffi// IDS Bulletin. - 2001. - Vol. 32. No. 3. - P. 1-8.
5. Gereffi G. Global Value Chains in a Post-Washington Consensus World / G. Gereffi// Review of International Political Economy. - 2014. - Vol. 21. No. 1. - P. 9-37.
6. Clark J.M. Toward a concept of workable competition / J.M. Clark // The American Economic Review. – 1940. – Vol. 30. June. – 241 p.
7. Clark J.M. Competition as a dynamic process / J.M. Clark . – Wash. , 1961. - 450 p.
8. Metodyka vyznachennya monopolnoho (dominuyuchoho) stanovyshcha subyektiv hospodaryuvannya na rynku, zatverdzhena rozporyadzhennyam AMKU vid 05.03.2002 r. №49-r. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133440&schema=main
9. Albiol-Sanchez J., van Stel A. Investigating the impact of small versus large firms on economic performance of countriesand industries. In: D. Bogenhold, J. Bonnet, M. Dejardin, D.G. Perez de Lema

(eds.). Contemporary entrepreneurship: Multidisciplinary perspectives on innovation and growth. - Switzerland: Springer International Publishing, 2016. - P. 51-73.
10. Pokaznyky diyalnosti subyektiv hospodaryuvannya v Yevropeyskomu Soyuzi ta Ukrayini navedeno za: Stratehiya rozvytku maloho i serednoho pidpryyemnytstva v Ukrayini na period 2020 roku. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 24.05. 2017 r. .№ 504 – r. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80.
11. March P. The New Industrial Revolution. Consumers, globalization and the end of mass production / P. March. - Moscow: Publishing House of the Gaidar Institute, 2015. - 420 p.
12. Simon H. Hidden Champions of the 21st Century: Success Strategies of Unknown World Market Leaders / H. Simon. – New York: Springer. 2009. - 158 p.

Лагутин В.Д., д.э.н., профессор
Киевский национальный торгово-экономический университет

ЭФФЕКТЫ КОНКУРЕНТНОЙ ПОЛИТИКИ В УКРАИНЕ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

Проанализированы эффекты реализации конкурентной политики государства в Украине в контексте углубления европейской интеграции. Исследовано современную практику формирования и реализации государственной конкурентной политики, выяснено имеющиеся в этой сфере проблемы, предложены пути их решения. Проведенный анализ позволил сделать ряд выводов и рекомендаций по обеспечению развития эффективной конкуренции и повышения конкурентоспособности национальной экономики.

Ключевые слова: *конкуренция, эффективная конкуренция, конкурентоспособность, конкурентная политика, эффекты конкурентной политики.*

Lagutin V.D., Doctor of Economics, Professor
Kyiv national university of trade and economics

EFFECTS OF COMPETITIVE POLICY IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROINTEGRATION PROCESSES

The effects of implementing the competition policy of the state in Ukraine in the context of deepening European integration have been analyzed. The modern practice of formation and realization of the state competition policy is investigated, the problems found in this sphere are found out, ways of their solution are offered. Formulated the main components of the theory of socio-economic effects of state competition policy in the context of coordinated implementation of "ex-post" and "ex-ante" regulation. The four-dimensional approach to assessing effective competition is grounded, taking into account the unity of competition, innovation, competitiveness and stability. The institutional factors of achievement of positive effects of the fixed policy through the prism of the objective of the partitioning of the Antimonopoly Committee of Ukraine. The conducted analysis allowed to make a number of conclusions and recommendations to ensure the development of effective competition and increase the competitiveness of the national economy.

Keywords*: competition, effective competition, competitiveness, competitive policy, effects of competition policy.*